

Noèlia Borràs

Edward Carter

«VAIG RECORDAR QUE LA RÀPITA NO TENIA UNA HISTÒRIA CLARA DELS SEUS ORÍGENS»

ACTUALITAT

El passat 18 de setembre es feia la presentació, a l'Església Nova de la Ràpita, d'un llibre llargament esperat pels rapitencs: la nostra història, recollida en l'obra *La Nova i Reial població de Sant Carles de la Ràpita de la jove historiadora Noèlia Borràs, que recull tota la informació obtinguda durant la seva investigació en diferents llocs i arxius de l'Estat. Amb aquest llibre es converteix en la primera rapitenc amb una publicació que la ciutat esperava des de fa molts anys.*

Noèlia Borràs Matamoros és doctora en Història per la Universitat Rovira i Virgili i llicenciada en Humanitats per la Universitat Autònoma de Barcelona, amb un màster en Societats històriques i formes polítiques a Europa. Treballa com a professora d'història a l'Institut Els Alfacs de Sant Carles de la Ràpita des de l'any 2011.

Edward Carter: Escriure una història sobre la Ràpita, era un somni que tenies des de petita?

Noèlia Borràs: No, ni molt menys. L'únic que sabia des de petita és que em volia dedicar a la docència però no vaig tenir clar que el que més m'agradava era la història fins ben entrada la carrera. El fet que jo hagi escrit aquesta història de la Ràpita, que altres historiadors locals anteriors a mi ja havien començat, s'ha degut crec al transcurs dels esdeveniments que et vas trobant al llarg de la vida i que, sense buscar-ho, em van posar en la situació d'haver d'eleger un tema per al treball de fi de màster. Després de pensar diferents temàtiques d'investigació, vaig recordar que la Ràpita no tenia una història clara dels seus orígens, i que aquesta estava envoltada de moltes narracions, molts cops difícils de creure. De manera que vaig optar per proposar aquest tema al meu tutor del treball, el Dr. Josep Fàbregas Roig, i va ser tan

clara la voluntat d'ajudar-me i la confiança en què podria perfectament ser un bon tema d'investigació, que m'hi vaig llençar de cap fins al final.

EC: La Ràpita és un somni il·lustrat?

NB: La Ràpita va néixer en el context de la Il·lustració a l'Espanya del segle XVIII, i la Il·lustració va ser un moviment intel·lectual i cultural que en molts casos sí que semblava que els projectes que plantejava tenien un punt d'utòpic, de somni. Millorar el país fomentant l'agricultura, desenvolupar el comerç, la xarxa de transports i comunicacions, colonitzar zones deshabitades, aprofitar totes aquelles terres abandonades i reduir-les a cultiu, crear noves poblacions on els seus habitants visquessin més feliços... els il·lustrats eren optimistes i van posar moltes esperances en què tot això tirés endavant. La nova població de Sant Carles va erigir-se en el moment en què es pretenia que el seu port, els Alfacs, aconseguís ser un port de referència en el comerç internacional amb Amèrica, atorgant-li el permís per comerciar lliurement el 1778. Així doncs, es somiava en un augment de la prosperitat econòmica al delta de l'Ebre i la població de Sant Carles havia de ser el poble de referència de la zona, com a punt d'unió en la ruta comercial entre Barcelona i València, així com la proximitat al riu Ebre i mar Mediterrani. El plantejament urbanístic de la nova població responia a aquestes esperances (somni?) i es començaren a construir edificis grandiloqüents, d'estil neoclàssic, com l'Església Nova. Aquesta mateixa edificació tan planificada per arquitectes d'envergadura, com podria ser Juan de Villanueva, és la que va quedar a mig fer i no es va acabar. No va néixer com un somni perquè en part es va fer realitat, però només en part; per tant, va morir com un somni.

EC: Per què Nova i Reial Població?

NB: Durant el regnat de Carles III, es van començar com noves poblacions tots aquells nuclis d'habitants que es van formar per ordre

Foto: J.Fibla

del rei o a petició de particulars, en zones despoblades, amb l'objectiu de posar en cultiu terres ermes i desaprofitades, molts cops propers a vies de comunicació que es volien impulsar, com va ser el cas de les noves poblacions de Sierra Morena, impulsades per Pablo de Olavide, que pretenien poblar el camí reial que anava des de Madrid fins a Sevilla. En el cas de Sant Carles, la seva colonització va anar lligada al repartiment de grans extensions de terra al delta. Al mateix temps, foren ciutats fundades en honor al rei Carles III qui tenia l'última paraula en què aquests projectes tressin endavant; d'aquí el nom de reial. Les referències a aquestes poblacions en la documentació original de l'època es fa com a "nova i reial".

EC: D'on procedien els primers rapitencs que van arribar a la nostra ciutat?

NB: El llibre que hem presentat dedica tot un capítol al tema de la procedència dels avantpassats rapitencs. Un 60% foren veïns de Tortosa, Amposta i Alcanar, encara que en menor quantitat vingueren famílies de gairebé totes les poblacions de les terres de l'Ebre i inclús de fora de Catalunya, com València, Aragó, i altres províncies d'Espanya. Un 5% del total procedien de França, Itàlia, Suïssa, Alemanya i Anglaterra.

EC: Quin va ser el protagonisme de Floridablanca en la creació de la ciutat?

NB: Floridablanca ocupava el càrrec de Secretari del rei Carles III en el moment que es decideix crear Sant Carles. El seu paper és molt important i indispensable en tota aquesta història, ja que ell impulsà l'inici de les obres de canalització entre la Ràpita i Amposta i aquestes obres foren les que promogueren l'arribada a la zona de molts treballadors i famílies. El secretari molt aviat va veure factible i oportú crear una nova població a la Ràpita per donar resposta a la colonització que s'estava produint. A més, Carles III sempre tingué molt en compte els consells del seu secretari i, en aquest cas, també va influir l'opinió favorable de Floridablanca envers el projecte de la Ràpita per què el monarca ho aprovés i hi destínés recursos econòmics procedents de la corona.

EC: La situació geogràfica de la Ràpita va ser determinant per a la seva creació?

NB: Sense cap mena de dubte. La Ràpita presentava una ubicació immillorable per acabar sent una ciutat de referència en tot el litoral mediterrani. Disposava de la badia dels Alfacs que, com sabem, sempre s'ha caracteritzat pel redós que oferia a les embarcacions i la possibilitat de carregar i descarregar mercaderies al seu port; estava situada just al costat de l'últim tram del riu Ebre, que en aquella època s'utilitzava com a via d'entrada i sortida de productes de l'interior des de la península

(sobretot Aragó), Tortosa i el Mediterrani; tenia molt a prop el camí reial que s'estava construint al mateix temps que la població que havia d'unir Barcelona amb València; en definitiva, la condició geogràfica de la ciutat era del tot favorable per invertir en la seva creació.

EC: Llegint el teu llibre dius que el projecte de la Nova Població no va fracassar, per què?

NB: Primer per desmentir les veus que deien que sí que ho havia estat. La nova població de Sant Carles va néixer i va créixer, encara que molt lentament, fins als nostres dies. Va fracassar la projecció d'una ciutat ideal al costat d'un port que tampoc va acabar augmentant el seu auge comercial i la urbanització de patró neoclàssic proposada per ser una realitat es va quedar a mitges. Tanmateix la població no va morir. Va morir el projecte il·lustrat però no el poble real.

EC: Si no hagués mort Carles III, avui, la Ràpita seria una altra?

NB: Imaginar això és un exercici de ficció històrica que no podem esbrinar. Haurien d'haver transcorregut molts més esdeveniments d'una altra manera per a què s'hagués complert el projecte, no només hagués sigut necessari que Carles III continués governant. El context polític i econòmic dels anys 90 del segle XVIII a Catalunya i Espanya no va ser fàcil. La

Guerra Gran contra França, l'esclat de la Revolució Francesa el 1789, les crisis de subsistència lligades a èpoques inestables, revoltes populars, la falta de recursos per acabar les obres i les dificultats financeres de la Corona, la proximitat del port de Salou que cada cop augmentava més la seva activitat comercial en detriment del dels Alfacs... podríem dir que tot es va donar en el mateix moment. No obstant, si no hagués estat així i tot el context s'hagués mantingut favorable a acabar les obres probablement la Ràpita actual tindria, almenys, l'entramat urbanístic neoclàssic al complet i podríem apreciar-lo, gaudir-lo, contemplar-lo i valorar-lo molt millor que ara.

EC: Quin va ser el moment culminant que va possibilitar la creació de la ciutat?

NB: El moment culminant fou la decisió el 1778 de permetre al port dels Alfacs comerciar directament amb Amèrica. Això fa que s'iniciïn les obres del canal entre Sant Carles i Amposta i les obres d'una bateria de canyons per defensar el port. La canalització va anar de la mà d'un procés de repartiment de terres a banda i banda del canal que va propiciar l'arribada de molts treballadors i moltes famílies que van colonitzar la Ràpita. No hem d'oblidar, no obstant, el paper del responsable de dirigir totes aquestes obres: Francesc Canals, el qual dedicà molts esforços a la construcció de les primeres cases i serveis mínims per a aquesta incipient població.

EC: I el moment més trist quin va ser?

NB: Oficialment el moment més trist suposo que fou el març de 1794 quan el nou rei Carles IV firma la reial ordre de suspensió de totes les obres del canal i nova població de San Carlos. Però intento posar-me en la pell del primer subdelegat que les va dirigir, Francesc Canals, i crec que veritablement el que més acompanyar una gran sensació de tristesa quan després d'haver sigut el que més expectatives i esperances havia posat en la ciutat, va ser crític i destituït i no va veure el seu somni fet realitat.